

6 MITÓW O TESTACH W DORADZTWIE ZAWODOWYM

Lubimy wykonywać testy, oczekujemy jednak od nich zbyt wiele. Testy w doradztwie zawodowym cieszą się dużym zainteresowaniem. Sięgamy po nie chętnie w szkole podstawowej, przed wyborem studiów lub zmianą pracy. Rodzice często zgłaszają się do nas, by zapisać dziecko na testy. Tymczasem testy jest jednym z wielu narzędzi stosowanych podczas konsultacji indywidualnych, ale ich wynik niczego nie przesądza.

Testy w doradztwie zawodowym zawsze cieszyły się dużym zainteresowaniem. Sięgamy po nie chętnie w szkole podstawowej, przed wyborem studiów, przed zmianą pracy. Okazuje się jednak, że spotkanie z doradcą coraz częściej kojarzy się wyłącznie z wykonywaniem testów. Rodzice często zgłaszają się do nas, by zapisać dziecko na testy. Pokładają w nich duże nadzieje. Takie podejście sugeruje innym, że ta metoda jest często stosowana w szkołach czy w poradniach psychologiczno-pedagogicznych. Testy są wszechobecne, zatem wybór szkoły ponadpodstawowej również musi wiązać się z ich rozwiązywaniem. Przekonajmy się, czy rzeczywiście tak jest, korzystając z doświadczeń doradców z CDZdM.

Mit 1: Doradca zawodowy zawsze stosuje testy

Każde spotkanie z uczniem doradca rozpoczyna od rozmowy. Nawiązuje z nim kontakt, by pozyskać różne informacje, dzięki którym może zaplanować dalsze działania. Zdarza się też, że pierwsze spotkanie to głównie rozmowa. Dzieje się tak, gdy uczeń nie przyszedł na spotkanie z własnej woli lub trapią go problemy, które nie są związane z planowaniem kariery itp.). Ponadto doradca może przeznaczyć spotkanie tylko na rozmowę także wtedy, gdy uczeń ma już jakiś pomysł i chce go jedynie skonsultować (takie sytuacje należą jednak do rzadkości w przypadku uczniów klas 7 i 8).

Jeśli wskazane jest użycie testów – doradca wybiera te, które mogą być przydatne – są one bowiem dopasowywane do indywidualnych potrzeb ucznia. W tym miejscu poruszę jeszcze inną kwestię. Dotyczy ona przede wszystkim naszych najmłodszych odbiorców: uczniów klas 7 i 8. Zastosowanie jakiegokolwiek testu nie będzie mieć większego sensu, jeśli uczeń nie potrafi czytać ze zrozumieniem. A zdarza się to, niestety dosyć często. Przed rozpoczęciem badania doradca informuje ucznia, że może zapytać, jeśli jakieś twierdzenie będzie dla niego niezrozumiałe. Często jednak, dopiero po wypełnieniu testu okazuje się, że takich twierdzeń było sporo, a uczeń nie dopytał o to, co było dla niego niejasne. W takiej sytuacji trudno uzyskać miarodajny wynik.

Mit 2: Testy są dobre dla każdego

Testy w doradztwie zawodowym dotyczą przede wszystkim zainteresowań, umiejętności, uzdolnień, preferencji zawodowych, osobowości, wartości. Mają inną specyfikę niż testy szkolne. Nie ma w nich złych odpowiedzi. Każda odpowiedź jest dobra, gdyż zawiera informację o uczniu. Testy te wymagają jednak wiedzy o sobie. Pod tym względem mogą sprawiać uczniowi większą trudność niż testy z przedmiotów szkolnych. Testy i rozmowa doradcza są dla niektórych uczniów pierwszą okazją do zastanowienia się nad sobą. To szansa na zadanie sobie pytań dotyczących tego, co jest ważne przy planowaniu kariery. Uczniowie często uświadamiają sobie dopiero, jak wiele jeszcze o sobie nie wiedzą. Świadczą o tym m.in. wszystkie pytania w testach, które musieli pozostawić bez jednoznacznej odpowiedzi (odpowiedź typu nie wiem).

Mit 3: Spotkanie z doradcą bez testów nie ma sensu

Ten mit jest dopełnieniem poprzedniego. I podobnie, może wynikać z braku wiedzy o tym, co jest niezbędne, aby zastosowanie testów miało sens. W tym przypadku pojawia się jednak negatywne nastawienie do spotkania z doradcą, na którym miałyby nie być (albo nie było) testów. Zdarza się

czasem, że rodzic, który otrzyma taką informację przy zapisie dziecka na spotkanie z doradcą, jest rozczarowany. Nie wiadomo, czy będą testy? Jak to możliwe? Jak wspomniałam wyżej, podstawą każdego spotkania oraz efektywnego doradztwa jest zawsze rozmowa.

Dzięki rozmowie uczeń może zastanowić się nad tym, czym jest planowanie kariery oraz jakie kroki musi podjąć w tym kierunku. Może przeanalizować z doradcą obszary, które są kluczowe dla kariery. Oprócz tradycyjnych testów służą temu różne ćwiczenia i zadania. Mogą one dotyczyć mocnych stron, cech, umiejętności, wartości (w pracy i w życiu osobistym). W tym przypadku uczeń może dokonać selekcji spośród dostępnych przykładów (mocnych stron, wartości, cech i umiejętności, itd.). Te przykłady są dużym ułatwieniem, zwłaszcza dla ucznia klasy 7 lub 8. W trakcie rozmowy z doradcą może on nie tylko wybrać te, które do niego najbardziej pasują, ale przede wszystkim zastanowić się nad ich znaczeniem albo dopiero to znaczenie poznać.

Mit 4: Testy to szybki sposób na poznanie siebie

Uczniowie nie znają świata bez nowoczesnych technologii czy internetu. Ważny jest dla nich szybki dostęp do różnych informacji, najlepiej online i przy użyciu telefonu komórkowego. Dotyczy to również poznawania siebie i planowania kariery edukacyjno-zawodowej. Wykonanie testu dostępnego w sieci nie zajmuje wiele czasu. Nie każdy uczeń zdaje sobie jednak sprawę z tego, że w tej sytuacji również istotne jest skupienie i przemyślenie każdej odpowiedzi. Ważna jest możliwość dopytania, jeśli dane twierdzenie okaże się niezrozumiałe. Konieczna jest także refleksja na temat uzyskanego wyniku, przedyskutowanie go z rodzicem, rodzeństwem, doradcą zawodowym. To wszystko wymaga więcej niż kilku minut.

Wyniki testów wykonanych w sieci mogą być dodatkowym źródłem informacji na spotkaniu z doradcą zawodowym – powinny bowiem służyć jako materiał do dalszej pracy. Uczeń nie powinien ich jednak traktować w sposób ostateczny i przesądający o wyborze kierunku dalszego kształcenia. Każdy test zajmuje kilka minut, ale to dopiero początek działań, związanych z planowaniem kariery. Dotyczy to również testów wykonanych podczas spotkania z doradcą zawodowym. Poznanie siebie, będące kluczem do planowania kariery edukacyjno-zawodowej, zawsze wymaga czasu.

Mit 5: Testy wskażą predyspozycje zawodowe

W tym miejscu użyteczna będzie terminologia. Większość testów określa się jako testy predyspozycji. Na poziomie samej nazwy może to nie mieć większego znaczenia. Testy predyspozycji, testy preferencji, testy zainteresowań – we wszystkich chodzi o poznanie siebie. Tymczasem rozróżnienie tych pojęć może pomóc w weryfikacji wyobrażeń na temat testów, a tym samym związanych z nimi oczekiwań. Posłużę się w tym celu definicjami autorstwa Anny Weysenhoff, Ewy Kruk-Krymuli, Jacka Biłki, Mariana Piekarskiego (2011).

- **Preferencje zawodowe** – to emocjonalne nastawienie ku pewnym zawodom, które nie jest zweryfikowane przez doświadczenie i wiedzę o możliwościach zdobycia danego zawodu i wymaganiach związanych z jego wykonywaniem. Przykładowo: uczeń może mieć pozytywne nastawienie do zawodu weterynarza, gdyż lubi kontakt ze zwierzętami. Ma psa, z którym czasem odwiedza klinikę weterynaryjną. Zawód ten wydaje mu się atrakcyjny, gdyż wiąże się z pomaganiem zwierzętom. Poza tym lekarz jest bardzo sympatyczny.
- **Zainteresowania zawodowe** – to utrzymująca się tendencja do obserwowania i poznawania danego obszaru rzeczywistości, związanego z wykonywaniem określonego rodzaju pracy zawodowej. Ten sam uczeń poszukuje różnych informacji na temat zawodu weterynarza (np. w internecie). Chce się dowiedzieć, jakie są wymagania w tym zawodzie oraz jakie

wykształcenie jest potrzebne. Podczas kolejnej wizyty chce zapytać weterynarza o to, w jaki sposób zdobył swój zawód.

- **Predyspozycje zawodowe** – to właściwości anatomiczno-fizjologiczne, głównie budowa i funkcjonowanie układu nerwowego, w tym zadatki wrodzone, podlegające rozwojowi i warunkujące pomyślne wykonywanie zadań zawodowych. Ten sam uczeń zastanawia się, czy mógłby wykonywać zawód weterynarza (czy się do tego nadaje). Rozważa m.in. czy mógłby operować zwierzęta, ponosić odpowiedzialność za ich życie, mieć do czynienia z ich cierpieniem. Wie, że nie ma alergii na sierść psa, ale co z innymi zwierzętami? Innymi słowy: świadomie lub nie poszukuje odpowiedzi na pytania dotyczące swoich uzdolnień, cech, temperamentu, stanu zdrowia.

Z powyższego opisu można wysnuć następujący wniosek: większość testów (również tych dostępnych w internecie) dotyczy preferencji i zainteresowań zawodowych. Testy predyspozycji to m.in. testy: inteligencji ogólnej, temperamentu, osobowości. To tylko pewna grupa testów. Nie sposób też pominąć faktu, że dwa ostatnie rodzaje testów opierają się przede wszystkim na wiedzy o sobie (mit 2). Predyspozycje zawodowe to zatem obszar, który prawdopodobnie najtrudniej zbadać za pomocą testów, zwłaszcza u najmłodszych uczniów.

Mit 6: Testy wskażą, jaki zawód wybrać

Testy, dzięki którym uczeń może określić swoje zainteresowania zawodowe zawsze dotyczą pewnych grup zawodów. Jeśli uczeń ma już określone zainteresowania w pewnym obszarze, jego wynik będzie zawierał propozycje związanych z nimi, przykładowych zawodów. Nie będzie to jeden zawód.

Ponadto, nie każdy zawód będzie tak samo atrakcyjny dla ucznia i co najważniejsze: doradca zawodowy nie wybierze spośród tych zawodów tego jedyngo, idealnego. Przyczyn takiego stanu rzeczy jest kilka.

- Każdy z nas ma predyspozycje do wykonywania przynajmniej paru zawodów. Biorąc pod uwagę dynamikę zmian na rynku pracy, rozwój nowoczesnych technologii czy pojawianie się nowych zawodów, jest to nasz niewątpliwy atut. Testy należy traktować jak drogowskaz. Dzięki ich wynikom uczeń może skierować swoją uwagę i działania na te dziedziny, w ramach których będzie mógł dokonać i dokonywać wyboru zawodu lub zawodów.
- Zawody w ramach jednej grupy cechują podobieństwa, co nie oznacza, że uczeń będzie zainteresowany każdym z nich. Tu pojawia się kwestia pozostałych determinantów wyboru przyszłej profesji: uzdolnień, temperamentu, wartości, samooceny, stanu zdrowia. Można je porównać do sita, przez które należy przesiać zawody z danej grupy. Uczeń może mieć zainteresowania techniczne, ale inaczej oceniać zawód mechatronika, architekta czy technika budownictwa.

Podsumowanie

Mitów związanych z testami w doradztwie zawodowym jest oczywiście więcej. Zwróciłam uwagę na te, z którymi najczęściej spotykają się doradcy z CDZdM w kontakcie z rodzicami i uczniami klas 7 i 8. W ich przypadku, w wyniku zderzenia oczekiwań odnośnie testów z rzeczywistością, czyli aktualną wiedzą ucznia o sobie, często pojawia się rozczarowanie. Może to jednak stanowić dla ucznia bodziec do działania. Chcesz poznać siebie? Działaj! Zdobyć tej wiedzy wymaga bowiem pracy, energii i czasu. To nie jest wiedza, która pewnego dnia po prostu się pojawi. Nie jest to też wiedza, która zostanie odkryta za pomocą testów.

Być może jako doradca zawodowy, nauczyciel, psycholog czy pedagog spotykasz się w szkole z podobnymi sytuacjami. Jak najczęściej uświadamiaj uczniów i rodziców, że testy to jedynie pewne uzupełnienie; mogą służyć do nazwania pewnych tendencji i określenia tych, które obecnie przeważają. Kluczowa będzie zawsze rozmowa: w domu, szkole, z rówieśnikami, z doradcą zawodowym. I, co pewnie nie będzie dobrą wiadomością dla najmłodszego pokolenia: czas przeznaczony na te wszystkie działania, które pomogą zdobyć i rozwinąć wiedzę o sobie. Dopiero wtedy uczeń uzyska większą korzyść z jakichkolwiek testów.

Autorka artykułu powoływała się na publikację: A. Weysenhoff, E. Kruk-Krymula, J. Biłko, M. Piekarski, Barwy Preferencji Zawodowych, Kraków, MEN, 2011

6 mitów o testach w doradztwie zawodowym (grafika) – pdf do pobrania na stronie głównej

Mity o testach w doradztwie zawodowym

1. Doradca zawsze przeprowadza testy.
2. Spotkanie z doradcą bez testów nie ma sensu.
3. Testy są dobre dla każdego.
4. Testy to szybki sposób na poznanie siebie.
5. Testy wskażą twoje predyspozycje zawodowe.
6. Testy powiedzą ci, jaki zawód wybrać.

Opracowanie:

Elżbieta Swat-Padrok – doradca zawodowy, psycholog